

הסוגיה השבועית: ב"ב ד"א - ה ד"ב 'באהא אל הראשונה'

היעד השבוע הוא להגיע עד סוף הסוגיה, לפני המשנה בדף מ ע"ב. סוגית הגמרא אינה ארוכה יש היא מזמינה דיון בנושאים רבים וחשובים שחלקם מתומצתים בסוגיה למשפטים בודדים. למי שלא הספיק מומלץ גם להשלים את ההרחבות בדף ההנחיה משבוע שעבר. בין הנושאים בהם נדון השבוע: היחס בין מצוות שבין אדם למקום לבין אדם לחבירו,

צדיק טוב וצדיק רע

באמצע מ ע"א מביא רבא את דרשת רב אידי המבחין בין צדיק טוב לצדיק רע:

- מה דעתכם על ההבחנה בין צדיק לבין טוב? האם ניתן להפריד בין התחומים? בהקשר זה כדאי להיזכר בדרשת עולא רבה אפיתחא דבי נשיא בדף לא ע"א.
- האם יש משמעות לצדיקות של צדיק שאינו טוב? האם הגמרא שלנו עולה בקנה אחד עם הגמרא בברכות:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ה עמוד ב

תניא, אבא בנימין אומר: שנים שנכנסו להתפלל, וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא- טורפין לו תפלתו בפניו, שנאמר: [איוב י"ח] טרף נפשו באפו הלמענך תעזב ארץ. ולא עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר: [איוב י"ח] ויעתק צור ממקמו; ואין צור אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר [דברים ל"ב] צור ילדך תשי. (ההסבר המקובל במפרשים הוא שהצור המתין לחבר הוא מפני שהדרך חזרה מבית הכנסת היתה מסוכנת).

הגמרא במסכת סוכה דנה בשאלה מדוע לא ניתן לקיים מצוות ארבעת המינים בלולב גזול.

- נסו להסביר את דעתו של רבי יצחק בסוף הגמרא? מה המשמעות הדתית קיום מצווה על ידי גזל?
- האם ניתן ללמוד מכאן שגזלן לא יכול לקיים מצוות?

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כט עמוד ב

משנה. לולב הגזול והיבש - פסול...

רש"י שם

גמרא. קא פסיק ותני, לא שנא ביום טוב ראשון ולא שנא ביום טוב שני. בשלמא יבש- הדר בעינן, וליכא. אלא גזול, בשלמא יום טוב ראשון- דכתיב [ויקרא כג] לכם- משלכם, אלא ביום טוב שני אמאי לא? אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. שנאמר [מלאכי א] והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה, גזול דמיא דפסח, מה פסח לית ליה תקנתא- אף גזול לית ליה תקנתא, לא שנא לפני יאוש ולא שנא לאחר יאוש. בשלמא לפני יאוש- [ויקרא א] אדם כי יקריב מכם אמר רחמנא, ולאו דידיה הוא. אלא לאחר יאוש - הא קנייה

קפסיק ותני - פסול.
לא שנא ביום טוב ראשון - דחיוביה מדאורייתא.
לא שנא ביום טוב שני - דליתיה בנטילת לולב אלא מדרבנן, דביום הראשון כתיב.
בשלמא יבש - פסול בדרבנן נמי, כיון דמצוה הוא משום זכר למקדש - בעינן הדור מצוה.
אמאי לא - מהיכא תיתי למיפסליה.
שנאמר והבאתם גזול וגו' - דאשכחן קרא דאוסר להביא מצוה בעבירה.
מה פסח אין לו תקנה - לאחר זמן להקריבו, שהרי מום קבוע עולמית הוא.
אף גזול - ילפינן מינה דאין לו תקנה לאחר זמן, ואפילו ביאוש, דשמעינן ליה למריה דמייאש ואמר ווי ליה לחסרון כיס, ואף על גב דלענין מקני אמרינן בבא קמא (סח, א)

ביאוש! אלא לאו- משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה.
 ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מאי דכתיב [ישעיהו סא] כי ה' אהב משפט שונא גזל בעולה. משל למלך בשר ודם שהיה עובר על בית המכס, אמר לעבדיו: תנו מכס למוכסים. אמרו לו: והלא כל המכס כולו שלך הוא! אמר להם: ממני ילמדו כל עוברי דרכים, ולא יבריחו עצמן מן המכס. אף הקדוש ברוך הוא אמר: אני ה' שונא גזל בעולה, ממני ילמדו בני ויבריחו עצמן מן הגזל. אתמר נמי, אמר רבי אמי: יבש פסול מפני שאין הדר, גזול פסול משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. ופליגא דרבי יצחק. דאמר רבי יצחק בר נחמני אמר שמואל: לא שנו אלא ביום טוב ראשון, אבל ביום טוב שני, מתוך שיוצא בשאול- יוצא נמי בגזול.

דקני ליה ביאוש, והוי דידיה, ואפילו הכי אקרובי למזבח לא.
שונא גזל בעולה - בעולות שאתם מביאין לי אני שונא את הגזל שאתם גוזלים אותם, ואף על פי שהכל שלי, ואף מתחלה שלי היתה.
אתמר נמי - דטעמא דמתניתין בגזול ביום טוב שני משום מצוה הבאה בעבירה.
לא שנו - דגזול פסול.
מתוך שיוצא בשאול - דהא ביום טוב שני לא כתיב לכם למעוטי.
לעולם ביום טוב ראשון - ולא תידוק כדדייקינן: הא שאול כשר, דכל שכן דשאול פסול, ומתניתין לא מיבעיא שאול קאמר.
אימא סתם גזילה - מיד, ואף על גב דלא שמעינן דאימאש.
יאוש בעלים הוא - שהרי בפניו הוא גוזלו מידו, ואין כח להציל.
קמשמע לן - דעד דשמעינן דאימאש לא קני ליה, דמימר אמר: השתא הוא דתקיף מינאי, למחר תפסינא ליה בדינא.

המהר"ל נעזר בהבחנה זו להסביר מדוע יש מצוות ששכרן בעולם הזה ויש בעולם הבא:

חדושי אגדות חלק ראשון עמוד סח - מסכת שבת

דע כי המצוה שיש בה הטוב לבריות אמר שאוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא. וזה כי מצד שהוא מצוה מן הש"י, כל מצוה מתן שכרה בעולם הבא מצד שהוא טוב לשמים [מקיים] מצות בוראו, ומצד שיש בה הטוב לבריות אמר שראוי שמה שהוא טוב לבריות בעולם הזה, ימשך ממנו הטובה בעולם הזה. ודבר זה נקרא פירות המצות, כי עולם הזה נחשב כמו פרי מן עולם [הבא], וכמו שאמר הכתוב (ישעי' ג') אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם [יאכלו], הרי לך בפ' כי מצד שהוא אדם טוב הוא אוכל פרי מעלליו, וזה שאמרו (קידושין מ', א') וכי יש צדיק טוב ויש צדיק שאינו טוב אלא טוב לשמים וטוב לבריות זהו צדיק שהוא טוב, ומפני שהוא טוב לשמים ראוי שיהיה לו קרן לעולם הבא, ומצד שהוא טוב לבריות שהם בעולם הזה אוכל פירות בעולם [הזה], וכבר בארנו דבר זה בספר גבורת ה' (פס"ו) באריכות. כלל הדבר מצד עצם המצוה במה שהוא רצון הש"י הקרן קיימת לעולם הבא, ומצד הטוב יש בזה פירות בעולם הזה:

עוד על היחס בין מצוות שבין לחבירו לבין אדם למקום

תלמוד בבלי מסכת יומא דף כג עמוד א

מעשה שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש. תנו רבנן: מעשה בשני כהנים שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש, קדם אחד מהן לתוך ארבע אמות של חבירו - נטל סכין ותקע לו בלבו. עמד רבי צדוק על מעלות האולם, ואמר: אחינו בית ישראל שמעו! הרי הוא אומר [דברים כא] כי ימצא חלל באדמה ויצאו זקניך ושפטיך, אנו על מי להביא עגלה ערופה? על העיר או על העזרות? געו כל העם בבכיה. בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפר. אמר: הרי הוא כפרתכם, ועדיין בני מפרפר, ולא נטמאה סכין. ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים.

- כיצד ניתן להסביר (להסביר, לא להצדיק!!!) את התנהגותו של האב?
- להרחבה: קראו את מאמרו של הרב אהרן ליכטנשטיין 'להיות טוב ולהיות מוסרי- על יחסי דת ומוסר'. בתוך: באור פניך יהלכון, עמ' 95 – 119. החלק המרכזי לעניינו מתחיל בעמ' 103.

בין עבודת כוכבים לשאר המצוות

רב אחא בר יעקב בדף מ ע"א, מביא את הקביעה: אמר מר: חמורה עבודת כוכבים שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה?

- מה דעתכם על קביעה זו? האם נכונה בהכרח? האם הניגוד לכפירה הוא תורה?
- משפט זה מופיע בגמרא במספר מקומות בצורה זו, אך חלק מהראשונים גורסים בה את ההיפך, למשל:

רש"י מסכת עירובין דף סט עמוד ב

עד דהוי מומר לעבודה זרה- דהווא ודאי חשוד לכל מילי, דאמר מר: חמורה עבודה זרה שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה, דכתיב וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה ובעבודה זרה משתעי קרא, בהוריות (ח, א) .

- איזה נוסח מובן יותר? או אולי שתי הצלעות שוות?

הגמרא במסכת הוריות מביאה שלש השוואות בין עבודה זרה לשאר המצוות. מה ההבדל ביניהן? האם מובילות למסקנה שהכופר בה מודה בכל התורה כולה?

תלמוד בבלי מסכת הוריות דף ח עמוד א

אמר רבא, ואי תימא ר' יהושע בן לוי, ואמרי לה כדן, אמר קרא: [במדבר טו] וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה, איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצות? הוי אומר: זו עבודת כוכבים.

דבי רבי תנא, אמר קרא: [במדבר טו] אשר דבר ה' אל משה, וכתוב: [במדבר טו] אשר צוה ה' אליכם ביד משה, איזו היא מצוה שהיא בדיבורו של הקב"ה וצוה על ידי משה? הוי אומר: זו עבודת כוכבים, דתנא רבי ישמעאל. [שמות כ] אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום.

דבי רבי ישמעאל תנא: [במדבר טו] למן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם, איזו היא מצוה שהיא נאמרה בתחלה? הוי אומר: זו עבודת כוכבים. והא אמר מר: עשר מצות נצטוו ישראל במרה, (דכתי': [שמות טו] והיה אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך)! אלא, מחוורתא כדשנינן מעיקרא.

הפסיכולוגיה של החטא

בסוגיה עולא מביא את דברי רב הונא- כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו.

- כיצד מסבירה קביעה זו הגמרא?
- את הקביעה שבפעם השניה עבירה נעשית לאדם כהיתר ניתן להסביר מבחינה פסיכולוגית בכמה דרכים:

משך חכמה על ויקרא פרק ה דעת זקנים מבעלי התוספות על ויקרא פרק ב פסוק יג

פסוק יא ולא תשבית מלח - לפי שהוא דבר המתקיים להודיע כי הקרבנות והענין דעבר עבירה ושנה בה נעשית לו היתר, (יומא פו:):
 ברית לעולם לכפרה ולא לצורך הקב"ה שהרי אין לפניו לא אכילה ולא שתיה אלא לזכו' בהם את ישראל כי כשאדם חוטא ומקריב קרבן ומתכפר לו ויודע שהוא נקי מחטאו הוא נזהר אחרי כן מלחטוא ומלהיות עוד מלוכלך בעבירו' אבל אם לא היה מתכפר

ובלא כונה והוי כמפעל בלא מכוון, היה מוסיף לחטוא כמו שאחז"ל כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה וגם זה צריך כפרה אך לא חמורה כעל מרד (שימו לב למה משפט זה בסוגיה שלנו) – האם עולא מסכים עם הקביעה שלעבור עבירה פעמים רבות זה קל יותר מלעבור בפעם הראשונה?)

מהר"ל ספר חדושי אגדות חלק רביעי עמוד קמג - מסכת ערכין

כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה וכו'. פי' כי החטא הוא שנוי לאדם ואין האדם בקלות יוצא מן הסדר, אבל כאשר עבר חטא ושנה בה הוקבע השנוי.

ספר שם משמואל פרשת ויקהל - ופרה שנת תר"פ

והנה הש"י לבלתי ידח ממנו נדח הטביע באדם שיהיה מצד טבעו כשעובר עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר, והוא, כי להיות עבירה גוררת עבירה לכן בעשותו פעם ראשון עבירה צריך הוא להתגבר נגד היצר הרע בל יעשהו פעם ב' ואומר הש"י אולי יתגבר ושכרו גדול, משא"כ בעשותו פעם ב' אזי כבר המשיך על עצמו חיות מאותו המקום ומושכו החיות ההוא עוד לאותה עבירה וגלוי הדבר כי בל יוכל להתגבר על יצרו לכן עשה לו הש"י תקנה בהעשות לו הדבר ההוא כהיתר

ובזה יש לפרש מאמר הש"ס יומא (פ"ג ע"ב) כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו ס"ד אלא אימא נעשית לו כהיתר, וידועין דברי הרמ"ע דבכל מקום שהש"ס משנה הלשון רמז יש בו על ענין אחר כפי הלשון הנאמר, וכאן נמי מדלא קאמר נעשית לו כהיתר אלא הותרה לו יש לפרש רמז לדברינו הנ"ל, שמאחר שעבר עבירה ולא נשמר להלאה ושנה בה גורם שגם השכל שבמוח הסכים עמו, א"כ הותר הקשר לגמרי גם מצד השכל, אחרי שבפעם הראשונה הותר רק מצד תאות הלב:

כיצד על אדם שיצרו מתגבר עליו לנהוג?

- השוו את ההנחיה שנותן רבי אילעאי הזקן להתנהגותם של שלושת החכמים אל מול המטרוניתות?

- מה יתרונה ומה חסרונה של הנחיתו של רבי

אילעאי הזקן

- הנצי"ב בשו"ת משיב דבר מביא שתי פרשנויות

להנחייתו של רבי אילעאי- מדובר בשתי גישות

חינוכיות הפוכות- איזו עדיפה לדעתכם?

רבי נפתלי צבי יהודה ברלין. הידוע בכינויו הנצי"ב מוולוז'ין. נולד בעיר מיר. רוסיה. בשנת ה"א תקצ"ז (1817) ונפטר בורשה. פולין. בשנת ה"א תרנ"ג (1893). שמו התפרסם בעיקר כראש ישיבת וולוז'ין שברוסיה. אם הישיבות של העת החדשה.

שו"ת משיב דבר חלק ב סימן מד ד"ה כל זאת

ואשובה עוד מעין שאלת מעכת"ה נ"י אם היתה באה האשה מראש לשאול דיצרה אנסה שלא לטבול בלילה מפני הבושה, ואם לא לטבול קרובה לבא לידי איסור נדה, אם ראוי להתיר לה לטבול ביום כדי שלא תבא לידי חמורות, והיה נראה דמחלוקת קמאי היא בפי' הא דאיתא בחגיגה /בחגיגה/ (דף ט') דאר"א הזקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו ויעשה מה שלבו חפץ,

וּפְרִשְׁי וְתוֹס' דִּיעֵשָׂה עֵבִירָה בְּסֵתֵר כְּדִי שְׁלֵא יִבָּא לִידֵי חַה"ש הַחֲמוּרָה, וְר"ח וְהִכִּי פִירִשְׁי בְּמוֹק* בְּשֵׁם הַג' דַּח"ו כּו' אֵלֵא יַעֲשֶׂה כֶּךָ וְלֵא יִבָּא לִיד"ע כִּלְל, מִבּוֹאֵר דַּס"ל דַּאֵם לֵא מְצִי לְכִיפִי לִיצְרוֹ אִין מִתִּירִים לֹו לְמַעֲבַד אִיסוּר קַל כְּדִי שְׁלֵא יִבָּא לִידֵי עֵבִירָה חֲמוּרָה

* רש"י מסכת מועד קטן דף יז עמוד א

מֵה שְׁלֵבוֹ חֲפֶץ - עֵבִירָה, וְהוֹאִיל וְאִין מְכִירִין אוֹתוֹ שֵׁם - לִיכָא חֲלוּל הַשֵּׁם, וְאִמֵּר לֵן רַבִּי מִשּׁוּם רַב הָאִי גֵאוּן: וַיַּעֲשֶׂה מֵה שְׁלֵבוֹ חֲפֶץ - רֹוצָה לֹומֵר: דּוּדַאי כִּיוֹן שְׁלֵבוֹשׁ שְׁחוּרִים וְכו' - אִנִּי עֵרַב בְּדַבֵּר שְׁאִינוּ חֲפֶץ מְכָאֵן וְאִילֶךְ בְּעֵבִירָה. (

חילול השם

להלן מספר מקורות המתייחסים לביטוי 'חילול השם'. למדו את המקורות והשוו: מה משמעות הביטוי בכל אחד מהם? מה המשותף למקורות השונים ובמה הם מתייחדים?

ויקרא פרק יט פסוק יב

וְלֹא תִשְׁבְּעוּ בְשֵׁמִי לְשֶׁקֶר וְחָלַלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'

תוספתא בבא קמא פ"ה ה"ח

ירושלמי בבא קמא פ"ד ה"ג

הַגּוֹזֵל אֶת הַרְבִּים חַיִּיב לְהַחְזִיר לְרַבִּים. חוֹמֵר גִּזְלֵי הַרְבִּים מִגִּזְלֵי הַיְחִיד, שֶׁהַגּוֹזֵל אֶת הַיְחִיד יִכּוֹל לְפַיִּסוֹ וְלְהַחְזִיר לוֹ גְּזִילוֹ, הַגּוֹזֵל אֶת הַרְבִּים אִין יִכּוֹל לְפַיִּסוֹן וְלְהַחְזִיר לֵהֵן גְּזִילָן. הַגּוֹזֵל אֶת הַנְּכַרִּי חַיִּיב לְהַחְזִיר לְנְכַרִּי. חוֹמֵר גִּזְלֵי הַנְּכַרִּי מִגִּזְלֵי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי חִילּוּל הַשֵּׁם. הַגּוֹזֵל אֶת הַנְּכַרִּי וְנִשְׁבַּע לוֹ וּמֵת אִינוּ מִתְּכַפֵּר לוֹ מִפְּנֵי חִילּוּל הַשֵּׁם:

מַעֲשֶׂה שֶׁשִּׁילַח הַמַּלְכוּת שְׁנֵי אִיסְטְרִטְוִיטוֹת [פְּקִידֵי הַמַּלְכוּת] לְלַמּוֹד תּוֹרָה מִרַבֵּן גַּמְלִיאֵל, וְלַמְדוּ מִמֶּנּוּ מִקְרָא מִשְׁנָה תְּלַמּוּד הַלְכוּת וְאִגְדוּת. וּבִסוּף אִמְרוּ לוֹ: כֹּל תּוֹרַתְכֶם נָאָה וּמִשׁוּבַחַת, חוּץ מִשְׁנֵי דְבָרִים הַלְלוּ שְׁאֵתֶם אוֹמְרִים: בֵּת יִשְׂרָאֵל לֹא תֵיִלַּד לְעַכּו"ם אֲבָל עַכּו"ם מֵיִלְדַת לְבַת יִשְׂרָאֵל בְּרִשׁוּתָהּ, גְּזִילוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל אִסוּר וְשֶׁל עַכּו"ם מוֹתֵר. בְּאוֹתוֹ שַׁעָה גָזַר רַבֵּן גַּמְלִיאֵל עַל גְּזִילוֹת עַכּו"ם שֶׁיֵּהָא אִסוּר מִפְּנֵי חִילּוּל הַשֵּׁם.

- מדוע ההיתר לגזול נכרי יוצר 'חילול השם'? במה הוא שונה מחילול השם הנוצר ע"י שבועת שווא?

בבלי תענית כג

תָּנוּ רַבָּנֵן: פַּעַם אַחַת יֵצֵא רוֹב אָדָר וְלֹא יִרְדּוּ גַשְׁמִים, שִׁלְחוּ לְחוּנֵי הַמַּעֲגָל: הַתְּפַלֵּל וְיִרְדּוּ גַשְׁמִים. הַתְּפַלֵּל, וְלֹא יִרְדּוּ גַשְׁמִים. עַג עוֹגָה וְעַמֵּד בְּתוֹכָהּ כְּדֹרֶךְ שַׁעֲשֵׂה חֲבִקוֹק הַנְּבִיא, שְׁנֹאמֵר 'עַל מִשְׁמַרְתִּי אַעֲמִדָה וְאֶתִּיצְבָה עַל מְצוֹר וְגו', אִמֵּר לְפָנָיו: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּנִיךְ שְׁמוֹ פְּנִיָּהֵם עָלֵי שְׁאִנִּי כִּבְּן בֵּית לְפָנֶיךָ, נִשְׁבַּע אֲנִי בְּשֶׁמֶךְ הַגְּדוֹל שְׁאִינִי זֶז מְכָאֵן עַד שֶׁתִּרְחַם עָלַי בְּנִיךְ. הַתְּחִילוּ גַשְׁמִים מִנְּטַפִּין, אִמְרוּ לוֹ תְּלַמִּידָיו: רַבִּי, רַאִינוּךָ וְלֹא נִמּוּת, כְּמִדּוּמִין אֲנִי שְׁאִין גַשְׁמִים יוֹרְדִין אֵלֵא לְהַתִּיר שְׁבוּעַתְךָ. אִמֵּר: לֹא כֶּךָ שְׁאַלְתִּי, אֵלֵא גַשְׁמֵי בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמַעֲרוֹת. יִרְדּוּ בְּזַעֲף, עַד שֶׁכֵּל טַפָּה וְטַפָּה כְּמֵלֵא פִי חֲבִית, וְשִׁיעֵרוּ חֲכָמִים שְׁאִין טַפָּה פְּחוּתָה מְלוּג. אִמְרוּ לוֹ תְּלַמִּידָיו: רַבִּי, רַאִינוּךָ וְלֹא נִמּוּת, כְּמִדּוּמִין אֲנִי שְׁאִין גַשְׁמִים יוֹרְדִין אֵלֵא לְאֲבַד הָעוֹלָם. אִמֵּר לְפָנָיו: לֹא כֶּךָ שְׁאַלְתִּי אֵלֵא גַשְׁמֵי רְצוֹן בְּרַכָּה וְנִדְבָה.

ירדו כתיקונן, עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים.
 אמרו לו: רבי, כשם שהתפללת שירדו כך התפלל וילכו להם.
 אמר להם: כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה. אף על פי כן הביאו לי פר הודאה.
 הביאו לו פר הודאה, סמך שתי ידיו עליו ואמר לפניו: רבונו של עולם, עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינן יכולין לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות. כעסת עליהם אינן יכולין לעמוד, השפעת עליהם טובה אינן יכולין לעמוד. יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריוח בעולם.
 מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם לשדה והביאו להם כמהין ופטריות. שלח לו שמעון בן שטח: אלמלא חוני אתה גוזרני עליך נידוי, שאילו שנים כשני אליהו שמפתחות גשמים בידו של אליהו, לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך? אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שמתחטא על אביו ועושה לו רצונו ואומר לו אבא הולכיני לרחצני בחמין, שטפני בצונן, תן לי אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים, ונותן לו. ועליך הכתוב אומר: 'ישמח אביך ואמך ותגל יולדתיך'.

סיפורו של חוני מתאר מערכת יחסים אינטימית בין חוני לקב"ה. מדוע כועס שמעון בן שטח על התנהלותו של חוני? איזה סוג של חילול השם הוא מוצא בה?

תוספתא סוטה ה', ז'

האומרת לבעלה 'השמים ביני לבינך' יעשה דרך בקשה ביניהן, שכן מצינו באמנו שרה שאמרה לו לאבינו אברהם 'שפוט ה' ביני ובינך' (בראשית טז), אלא כך אמרה לו: 'גרש האמה הזאת ואת בנה' (שם כא), מלמד שהיתה אמנו שרה רואה את ישמעאל בונה במסין וצד חגבין ומעלה ומקטיר לעבודת כוכבים, אמרה שמא ילמוד יצחק בני כן וילך ויעבוד כך ונמצא שם שמים מתחלל בדבר, אמר לה: לאחר שזכין לו לאדם חבין לו?! אחר שעשינוה מלכה, אחר שעשינוה גבירה והכנסנוה לגדולה זו נטרדנוה מתוך בתינו? מה הבריות אומרות עלינו? לא נמצא שם שמים מתחלל בדבר? אמרה לו: הואיל ואתה אומר חילול השם בדבר זה, יכריע המקום בין דברי לדבריך הכריע המקום בין דבריה לדבריו שנא' 'כל אשר תאמר אלך שרה שמע בקולה' שאין ת"ל 'כל', ומה ת"ל 'כל', מלמד שהכריע לשניה והכריע לראשונה, מה שניה על אודות הגר אף הראשונה על אודות הגר.

התוספתא דורשת את הויכוח בין אברהם לשרה בשאלת גירושה של הגר כויכוח על חילול השם. מהו הטיעון של כל אחד מהם? כיצד נתפס 'חילול השם' בעיני כל אחד, ע"פ המדרש? וכיצד פוסק הקב"ה?

ויקרא רבה י"ז, ג'

על עשרה דברים נגעים באים: על עבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל חילול השם ועל ברכת השם ועל הגזל את הרבים ועל גזל את שאינו שלו ועל גסי הרוח ועל לשון הרע ועל עין רע.
 על עבודה זרה- מישראל שהעידו עדות שקר בהקב"ה ואמרו לעגל 'אלה אלהיך ישראל' (שמות לב), ומנין שלקו בצרעת, שנא' 'וירא משה את העם כי פרוע הוא'- שפרחה בהן צרעת.
 ועל גילוי עריות- מבנות ציון, שנאמר 'יען כי גבהו בנות ציון' (ישעיה ג), ומנין שלקו בצרעת, שנאמר 'ושפח ה' קדקד בנות ציון'.
 ועל שפיכות דמים- מיואב, שנאמר 'יחולו על ראש יואב' (שמואל ב, ג)
 ועל חילול השם- מגיחזי, 'ויאמר גחזי נער איש האלהים' (מלכים ב, פרק ה) מהו מאומה- מן מומא דאית ביה, ומנין שלקה בצרעת, שנאמר 'וצרעת נעמן תדבק בך'

ועל ברכת השם- מגלית, שנאמר 'ויקלל הפלשתי את דוד באלהיו' (שמואל א יז), ומנין שלקה בצרעת, שנאמר 'היום הזה יסגרך ה' בידי' ואין הסגרה האמור כאן אלא לשון צרעת, שנאמר 'והסגירו הכהן' ועל גוזל את הרבים- משבנא, שהיה נהנה מן ההקדשות, ומנין שלקה בצרעת, שנאמר 'הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר ועוטף עטה' (ישעיה כב) ואין 'ועוטף עטה' אלא צרעת שנאמר 'ועל שפם יעטה' (ויקרא יג) ועל הגוזל את שאינו שלו- מעוזיהו, דכתיב 'ויהי המלך עוזיהו מצורע עד יום מותו' (ד"ה ב כו) ועל גסות הרוח- דכתיב 'ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו' (שם) ועל לשון הרע- ממרים, דכתיב 'ותדבר מרים ואהרן במשה' (במדבר יב), ומנין שלקתה בצרעת, שנאמר 'והענן סר מעל האהל' ועל עין הרע- שנאמר 'ובא אשר לו הבית' (ויקרא יד) מי שייחד ביתו לו ואינו רוצה ליהנות לאחרים, כי הא דאמר ר"א שקערורות שקיע ביתו באלין לוויי, לפיכך משה מזהיר את ישראל 'כי תבאו אל ארץ כנען'.

המדרש מציין עשרה חטאים שעונשם צרעת, שאת כולם הוא לומד מתוך מקרים המתוארים במקרא. קראו את סיפור גיחזי במלכים ב' פרק ה': מה היה חטאו ודוע הוא מוגדר חילול השם?

ילקוט שמעוני כא, רמז תתקל

'כי קללת אלהים תלוי' - כלומר מפני מה זה תלוי, מפני שברך את השם, ונמצא שם שמים מתחלל. תניא אמר רבי מאיר, משלו משל למה הדבר דומה, לשני אחים תאומים שהיו בעיר, אחד מינוהו מלך ואחד יצא לליסטיות, צוה המלך ותלאוהו, כל הרואה אותו אומר 'המלך תלוי', צוה המלך והורידוהו.

בדרשה מובאות שתי פרשנויות שונות המסבירות מדוע תלוי הוא 'קללת אלהים'. מהן? איזה חילול השם יש בכל אחת מהן?

רמב"ם, פירוש המשניות, על אבות דה:

'ר' ישמעאל אומר הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו וללמד והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ר' צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם, וכך היה הלל אומר ודאישתמש בתגא חלף' - הא למדת כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם - אחרי אשר הסכמתי שלא אדבר בזאת הצוואה מפני שהיא מבוארת, ולדעתי גם כן שדברי בה לא יאותו לרוב חכמי התורה הגדולים ואפשר לכולן, חזרתי מהסכמתי ואדבר בה מבילתי שאשיג לקודמים או לנמצאים. דע שזה שאמר שלא תעשה התורה קרדום לחפור בו, כלומר לא תחשבהו כלי לחיות בו, וביאר ואמר כי כל מי שיהנה בעולם הזה בכבוד התורה נוטל חייו מן העולם פירוש מחיי העולם הבא. והתענות בני האדם בזה הלשון הנגלה והשליכוהו אחרי גיום ונתלו בפשטי הדברים שלא יבינום, ואני אפרשם, וקבעו להם חוקים על יחידים ועל קהלות והביאו בני אדם לחשוב בסכלות גמורה שזה מחוייב וראוי שיעזרו חכמים והתלמידים והאנשים המתעסקים בתורה ותורתן אומנותן, וזה הכל טעות ולא נמצא בתורה ולא בדברי החכמים דבר שיאמת אותו ולא רגלים שישען עליהם כלל שאנחנו כשנעיין בדברי רז"ל לא נמצא אצלם שהיו מבקשים ממון מבני אדם ולא היו מקבצים ממון לשיבות הנכבדות והיקרות ולא לראשי גליות לא לדייניהם ולא למרביצי התורה ולא לאחד מהגדולים ולא לשאר בני אדם מן העם אבל נמצא בכל דור ודור בכל קהלותיהם שהיה בהן עני בתכלית עניות ועשיר גדול בתכלית העושר, וחלילה לי לחשוך הדורות ההם שהם לא היו גומלי חסד ונותני צדקה, כי אמנם העני ההוא אילו פשט ידו לקחת היו ממלאים ביתו זהב ופנינים אלא שלא היה רוצה אבל היה מסתפק במלאכתו שהיה מתפרנס בה אם בריוח אם בדוחק, והיה בז למה שבידי אדם כי התורה מנעתו מזה, וכבר ידעת (יומא לה:): שהלל הזקן היה חוטב

עצים והיה לומד לפני שמעיה ואבטליון והיה עני בתכלית העניות, ומעלתו היתה כאשר ידעת מתלמידיו אשר נמשלו כמשה ואהרן ויהושע והקטן שבתלמידיו (ב"ב קלד. סוכה כא.) רבן יוחנן בן זכאי, ואין ספק למשכיל שאילו היה מורה לאנשי דורו ליהנות מהן לא היו מניחין אותו לחטוב עצים. ור' חנינא בן דוסא (ברכות יז:) שיצאה בת קול ואמרה כן העולם אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש ולא היה מבקש מבני אדם, ... ולא היו ישראל שבדורם לא אכזרים ולא בלתי גומלי חסדים ולא מצאנו חכם מן החכמים עניים שהיה מגנה אנשי דורו על שלא היו מעשירים אותם חלילה לשם, אבל הם בעצמם היו חסידים מאמינים האמת לעצמם והיו מאמינים בהשי"ת ובתורת משה אשר בה יזכה האדם לחיי העולם הבא, ולא היו מתירים לעצמם לבקש ממון מבני אדם, והיו רואים שלקחתן היה חילול השם בעיני ההמון, מפני שיחשבו שהתורה מלאכה מהמלאכות אשר יחיה בהם אדם ותתבזה בעיניהם, ויהיה מי שעושה זה 'דבר השם בזה'.

- מדוע מתנגד הרמב"ם ל"תורתו אומנותו"? מה חילול השם יש בכך?

100 להגדיר מהו חילול השם. מה מבדיל בינו לסתם עבירה? מדוע הוא כל כך חמור לפי הגמרא והמקורות הבאים.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פו עמוד א

רש"י שם היכי דמי חילול השם? אמר רב: כגון אנא. אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר. **ולא יהיבנא דמי לאלתר** - וכשאני מאחר לפרוע הוא אמר אביי: לא שנו אלא באתרא דלא תבעי, אבל באתרא דתבעי - לית לן בה. אמר רבינא: ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא. אביי כדשקיל בישראל מתרי שותפי יהיב זוזא להאי זוזא להאי, והדר מקרב להו גבי הדדי, ועביד חושבנא. רבי יוחנן אמר: כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. יצחק דבי רבי ינאי אמר: כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו (היינו חילול השם) [מסורת הש"ס: (היכי דמי)] אמר רב נחמן בר יצחק: כגון דקא אמרי אינשי שרא ליה מריה לפלניא. אביי אמר: כדתניא, [דברים ו] ואהבת את ה' אלהיך- שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו- אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה- ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר [ישעיהו מט] ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו- אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה, פלוני שלמד תורה- ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכווערין דרכיו! ועליו הכתוב אומר

[יחזקאל לו] באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו.

האם יתכן חילול השם בסתר? כיצד תסבירו את המשנה הבאה:

משנה מסכת אבות פרק ד משנה ד

רבי יוחנן בן ברוקא אומר כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם:

הסבר אפשרי מביא רבינו יונה:

פירוש רבינו יונה על אבות פרק ד משנה ד

רבי יוחנן בן ברוקא אומר כל המחלל את שם שמים בסתר נפרעין ממנו - חלול השם האמור בתלמוד הוא פרהסיא... וזהו ששנינו כל המחלל שם שמים בסתר מדבר בדברים שהן בעצמן חלול השם כמו עבודת כוכבים שהוא חלול שמודה לאלהותו וכמו כן הנשבע לשקר בשמו של הקב"ה שגונב דעת הבריות חלול כמו שנאמר [ויקרא י"ט י"ב] ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך אני ה':

- השוואה מעניינת בין קידוש שם שמים בפרהסיה לבין מתן צדקה בסתר מובאת במאמרו של הרב יהודה עמיטל, החובה לקדש שם שמים, בתוך: והארץ נתן לבני אדם עמ' 115 – 117.
- חילול השם התורה – על אילו עבירות ומעשים מזהירה התורה מפני חילול השם? למה היא קוראת קידוש השם? האזהרות מרוכזות בספר ויקרא – ראו: ויקרא יח כא, יט יב, כ ג, כא ו, כב לב.

האדם נידון לפי סופו

- הסוגיה מסיימת את הדיון על שכר ועונש בקביעתו של רשב"י ש'אפילו צדיק כל ימיו ומרד באחרונה – איבד את הראשונות'. מה הקשיים שיש לגמרא עם קביעה זו? כיצד היא ממתנת אותה?
- הצד השני של קביעה זו מובא בסיפורים המפורסמים ממסכת עבודה זרה:

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יז עמוד א

והתניא: אמרו עליו על ר"א בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה, נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר הפיחה, אמרה: כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: [ישעיהו נד] כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה. אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: [ישעיהו נא] כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה. אמר: חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: [ישעיהו כד] וחפרה הלבנה ובושה החמה. אמר: כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: [ישעיהו לד] ונמקו כל צבא השמים. אמר: אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. [והא הכא בעבירה הוה ומית!] התם נמי, כיון דאביק בה טובא כמינות דמיא. בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי: לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן רבי.

מדוע בכה רבי?

- האם דינו של אלעזר בן דורדיא היה צודק? האמנם שתי הצלעות (מי שעשה תשובה בסופו ומכי שכפר בסופו) שוות?

